

Smutsgam *Neophron percnopterus* anträffad i Sverige¹

First record of the Egyptian Vulture *Neophron percnopterus* in Sweden

BJÖRN SANDGREN

Den 26 augusti 1976 kl. 12.40 upptäcktes en stor svart och vit rovfågel av Bo Larsson, assistent på Ottenby fågelstation, vid Ölands södra udde. Den observerades samtidigt av Åke Johansson, som för tillfället befann sig i fyren. De kunde sedan tillsammans studera fågeln i cirka en kvart innan den försvann mot norr. Den artbestämdes preliminärt till smutsgam *Neophron percnopterus*. Strax efteråt återfann den övriga fågelstationspersonalen fågeln kretsande över Ottenby Kungsgård och de norra delarna av Ottenby lund. Den uppehöll sig här i en kvart, och kunde studeras med tubkikare på kort avstånd, ibland så nära som på 50 meters håll. Artbestämningen bekräftades, och med ledning av dräktens utseende åldersbestämdes fågeln till adult. Den försvann till sist österut.

Vid notiden två dagar senare, den 28 augusti, iaktogs smutsgamen åter, då den ännu en gång var nere och vände över udden. Vid detta tillfälle sågs fågeln sittande på telefonstolparna längs fyrvägen, och även en kort stund på en stolpe bredvid fågelstationen. Senare under dagen sågs den göra ytterligare ett sträckförsök, och var senare på eftermiddagen försvunnen. Sannolikt var det samma fågel som observerades på förmiddagen nästa dag över Falsterbonäset (Roos 1976).

Beskrivning

Beskrivningen av utseende och flygsätt grundar sig på de anteckningar som gjordes vid de två observationstillfällena den 26 augusti. Fågeln storlek låg mellan ormråkens och kungsörnens.

Ovansidan. Huvudet var liksom ryggen och stjärten vitt, med smutsvita inslag. Vingtäckarna var ljusa, nästan vita, och handpennorna svarta. Vid bakre kanten på armpennorna fanns ett svart band, och även bakre kanten av armtäckarna var mörk, vilket tillsammans gav intryck av att fågeln hade två svarta band längs vingens bakkant.

Undersidan. Gamen var vit på såväl kropp och stjärt som vingtäckare. Både hand- och armpennorna var helt mörka. Vid näbbroten sågs ett skärt område som sträckte sig bakåt till ögat.

Om fågelns siluett noterades följande. Näbben var smal och långt framåtskjutande, stjärten kilformad och vingarna jämbreda och ganska långa. De hölls vid glidflykt något nedåthängande, från carpalleden räknat.

Stjärt pennorna var något slitna, medan dräkten för övrigt var helt fräsch. Fågeln var ej ringmärkt och bar inte heller andra spår av eventuell vistelse i fångenskap.

Omständigheter kring fyndet

Vädertypen i Skandinavien under augusti dominerades av ett ovanligt kraftigt högtryck. De uppmätta medellufttrycken i landet var bland de högsta under 1900-talet. Vädret under månaden var i stort sett varmt och soligt. Stundtals bröts dock detta mönster av förbipasserande lågtryck. Den 16 augusti trängde sålunda fuktig och instabil luft in över Götaland och södra Svealand från Balticum. Vidare rörde sig ett djupt lågtryck österut över Ishavet den 19. Detta följdes av en kallfront, vilken trängde söderut över landet, med kall nordlig vind. Den 24 augusti försköts en ny kallfront ner över Sverige, och efterföljdes den 25 av ett lågtryck som rörde sig mot södra Östersjön, och gav upphov till en sval nordostlig vind. Efter detta återbildades högtrycket och låg kvar till slutet av månaden (SMHI 1976).

Den 26 augusti var vädret vid Ottenby mulet, tämligen varmt (+18 grader kl. 12.00) och det blåste en nordvästlig vind av styrkan 8 m/s (kl. 12.00).

Samma dag som smuts gamen sågs gjordes också en observation av kungsörn *Aquila chry-*

¹ Meddelande från Ottenby fågelstation nr 78.

Report from Ottenby Bird Observatory No. 78.

Figur 1. Karta över smutsgamens *Neophron percnopterus* utbredning. 1=*Neophron p. percnopterus*, 2=*N. p. ginginianus*. Efter Voous (1960) och Glutz m.fl. (1971).

Breeding range of the Egyptian Vulture according to Voous (1960) and Glutz et al. (1971).

saetos. I övrigt noterades inga anmärkningsvärda arter vid Ottenby under den aktuella tidsperioden.

Utbredning

Inom utbredningsområdet, som framgår av kartan (figur 1), är två raser kända (Glutz m.fl. 1971). Arten är inom större delen av området företrädd av nominatrasen. I den östligaste delen, V. Pakistan och Indien, finns rasen *Neophron p. ginginianus*. Denna skiljer sig från nominatrasen genom sin något mindre storlek.

I Europa sträcker sig nordgränsen för smutsgamens utbredningsområde från Pyrenéerna i väster, genom de södra provinserna i Frankrike och genom mellersta delarna av Italien. Vidare finns arten på Balkanhalvön, norrut till Kroatien och norra Bulgarien, på Krim och vidare österut genom Kaukasus. Inom Europa har den sin livskraftigaste population i Spanien, medan den på andra håll tycks vara stadd i minskning.

I Nordafrika förekommer smutsgamen allmänt i en zon mellan Sahara och Medelhavet, från f.d. Spanska Sahara och Marocko till Egypten.

Inom de norra delarna av utbredningsområdet är den flyttfågel, och flyttar till trakterna längs Saharas sydrand, Arabiska halvön och österut till Indien. Bortflyttningen börjar i mitten och i slutet av augusti. Sträckräkningar vid Bosporen 1966 visade att arten passerar mellan mitten av

augusti och början av oktober. Sträcktoppen inföll detta år mellan den 9 och 15 september, då 175 av sammanlagt 367 exemplar observerades (Porter & Willis 1968). Liknande sträckförlopp har noterats vid Eilat i Israel. Där iaktogs en kulmination av sträcket under den första och andra veckan i september (Safriel 1968).

Norr om sitt utbredningsområde har smutsgamen tillfälligt anträffats i följande europeiska länder: Schweiz, Ungern, Polen, Österrike (10 fynd), Västyskland (3 fynd) (Glutz m.fl. 1971). Från Storbritannien finns två äldre fynd, från 1825 och 1868 (B. O. U. 1971). Observationen vid Ottenby var den fjärde i Norden. Tidigare har arten setts i Danmark och Finland. Den 30 augusti 1918 sköts sålunda en juvenil hane vid Fakse i Danmark, medan ett finskt fynd gjordes den 13 juli 1974 vid Lohtaja på västkusten (Puutio 1975) och ett annat den 24 maj 1976 vid Lehtimäki (Kapanen 1977).

Summary

On 26 August 1976 an adult Egyptian Vulture was observed at Ottenby Bird Observatory. The bird was seen again two days later. On 29 August an adult Egyptian Vulture was recorded at Falsterbo, in all probability the same individual. This is the first record of the species in Sweden and the fourth in the Nordic countries. The first record was made in Denmark in 1918, the second one in Finland in 1974, and the third record in the latter country in 1976.

Litteratur

- B. O. U. 1971. *The Status of Birds in Britain and Ireland*. Oxford.
- Glutz von Blotzheim, U. N., Bauer, K. M. & Bezzel, E. 1971. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Bd 4. Frankfurt a. M.
- Kapanen, P. 1977. Pikkukorppikotka *N. percnopterus* Lehtimäellä. *Lintumies* 12:25.
- Porter, R. & Willis, I. 1968. The autumn migration of soaring birds at the Bosphorus. *Ibis* 110:520-536.
- Puutio, T. 1975. Pikkukorppikotka *Neophron percnopterus* Soumelle uusi lintulaji. *Lintumies* 10.
- Roos, G. 1976. Falsterbonytt: juli-september 1976. *Anser* 15:265-270.
- Safriel, U. 1968. Bird migration at Elat, Israel. *Ibis* 110: 283-320.
- Salomonsen, F. 1963. *Oversigt over Danmarks fugle*. København.
- SMHI. 1976. *Månadsöversikt över väderlek och vattentillgång* 58:8.
- Voous, K. H. 1960. *Atlas of European Birds*. London.

Björn Sandgren, Funbo-Lövsta, S-755 90 Uppsala